

УДК 159.9

Філоненко К.В.¹, Савелюк Н.М.²

¹ студ. гр. СН-113м НУ «Запорізька політехніка»

² д-р психол. наук, проф. «НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Під впливом війни в Україні відбулись певні соціальні трансформації, які призвели, зокрема, і до змін у сфері міжособистісних стосунків. Особливу увагу в цьому контексті звертаємо на юнацтво. Адже особистість у цьому віці проходить важливий етап соціалізації і потребує розширення та покращення контактів з оточуючими людьми, особливо з однолітками та близькими. У період юнацького віку змінюються зміст і загальна спрямованість міжособистісних стосунків, вони стають вибірковими, більш інтимними і виступають основною соціальною базою для самоствердження та самовираження.

Війна в Україні не могла не вплинути на міжособистісні стосунки в юнацькому середовищі. На жаль, юнаки та дівчата в результаті військових дій на території своєї держави стали більш обмежені в комунікації та формуванні нових стосунків, що обумовлюється різними факторами – наприклад, виїздом із країни, дистанційною освітою, втратою рідних і т.д.

Тому виникає необхідність у вивченні психологічних особливостей міжособистісних стосунків у юнацькому віці під час війни для з'ясування їх спрямованості й подальшого навчання юнаків та юначок засадам формування конструктивних стосунків у змінених та ускладнених життєвих умовах.

Вивченням проблеми міжособистісної взаємодії та спілкування займалися такі українські та зарубіжні вчені, зокрема психологи та педагоги, як Дж. Брунер, Й. Герbart, Є. Головаха, Х. Келлі, Я. Корчак, Г. Костюк, А. Кузьмінський, Ч. Кулі, К. Левін, А. Маслоу, А. Міллер, Г. Ньюком,

Г. Олпорт, І. Підласий, А. Піз, Х. Ремшмідт, К. Роджерс, М. Розенберг, В. Семиченко, Дж. Скотт, І. Томан, Е. Уїлсон, Г. Уолтер, Р. Фішер, З. Фройд, Е. Фромм, Е. Холл, К. Хорні, У. Юрі, Т. Яценко та ін.

Згідно психологічного словника, «взаємодія – це процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок. Головну особливість взаємодії становить причинна обумовленість, коли кожна зі взаємодіючих сторін виступає як причина іншої і як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони, що визначає розвиток об'єктів та їхніх структур». Спочатку виникає взаємодія, а потім уже, як її наслідок, міжособистісні стосунки між людьми [4].

У науковій літературі міжособистісні стосунки розглядають як «...психологічні стосунки, що ґрунтуються на взаємній готовності суб'єктів до певного типу неформальної взаємодії й спілкування, супроводжуються почуттям симпатії–антипатії та можуть бути оцінними й дієвими, тобто реалізуватися у взаємодії» [3]. Людські стосунки передбачають зв'язок, як мінімум, між двома індивідами, а вибір стилю взаємодії залежить від характеру та інших психологічних особливостей учасників. Якщо тлумачити дане поняття іншими словами, то це:

безпосередні зв'язки і взаємини як такі, що складаються в реальному житті між живими індивідами, котрі мислять і відчують;

емпіричні стосунки реальних людей у їхньому реальному спілкуванні;

специфічний вид ставлення людини до людини, який надає можливість безпосереднього (чи опосередкованого технічними засобами) одночасного чи відтермінованого особистісного ставлення у відповідь [1].

Міжособистісні стосунки бувають трьох типів – сімейні, дружні, інтимні. Показниками сфери міжособистісних стосунків є: особливості сприйняття (емоційного, раціонального, поведінкового) іншої людини; можливості співвідносити свої інтереси, бажання, цінності з такими в інших людей; рівень усвідомлення стосунків, які виникли.

Конкретні прояви стосунків різноманітні й нерідко за однією і тією самою формою зовнішньої поведінки лежать різні механізми, що зумовлюють цю поведінку, різні типи ставлення до інших людей, що визначається особливостями сфери міжособистісних взаємин.

Розглядаючи літературні джерела вітчизняної та зарубіжної науки, можна виокремити наступні психологічні особливості міжособистісних стосунків у юнацькому віці:

виникає специфічна форма емоційної та індивідуалізованої потреби у дружбі й любові;

індивідуалізація стосунків, яка проявляється у високій вибірковості у дружбі та рівні вимог у парі;

визначається зростання потреби в розумінні власного статусу в колективі ровесників та спілкуванні з однолітками;

розширюється сфера спілкування з однолітками, час та очікування від спілкування, соціальний простір;

одним із важливих факторів формування конструктивних міжособистісних стосунків в юнацькому віці, в тому числі з дорослими, є принцип рівноправності та довіри;

зміни у сфері інтимних стосунків – ставлення до побачень стає більш серйозним, аніж в підлітковому віці; важливими мотивами побачень стають вибір партнера, набуття сексуального досвіду або одержання сексуального задоволення, підготовка до майбутнього сімейного життя.

Дослідження U-Report Ukraine та громадської організації «Ла Страда-Україна», проведені у 2023 році серед респондентів віком 14–34 роки, показали, що рівень насильства в міжособистісних стосунках значно зріс порівняно з 2021 роком. За даними Національної гарячої лінії для дітей та молоді в 2021 році зафіксовано 20,8 % звернень від молодих людей щодо насильства у міжособистісних стосунках, тоді як у 2022 році цей показник підвищився до 22,8 %.

В. Бондар, психологиня ГО «Ла Страда-Україна», вказує, що одним із факторів, що призвів до збільшення насильства, є війна. На думку самих респондентів, факторами виникнення насильства в міжособистісних стосунках є збільшення рівнів стресу та агресії (53,4 %), стереотипне мислення (51 %), алкоголізм та наркоманія (49 %), домашнє насильство зі сторони батьків чи опікунів (48 %), потреба показати свою владу (41,5 %), патріархальні цінності (41 %) і психічне здоров'я (37 %) [2].

Отже, в юнацькому віці специфіка міжособистісних стосунків зазнає значних змін: зростає їх вибірковість та індивідуалізованість, розширюється сфера інтимних стосунків. Але військові дії в Україні значною мірою впливають на цей процес і можуть мати негативні наслідки. Результати проведеного теоретичного дослідження можуть бути використані для розробки програм та стратегій психосоціальної підтримки молоді, спрямованих на покращення їхнього благополуччя та стабільності міжособистісних стосунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюченко М. В. Культура міжособистісних взаємин сучасного юнацтва: підходи до розуміння / М.В. Костюченко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2002. – №. 9. – С. 76–78.

2. Насильство в міжособистісних стосунках. Актуальність проблеми серед молоді. U-Report Ukraine: веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine.ureport.in/story/1444/> (дата звернення: 02.03.2024).

3. Руденко Л. А. Міжособистісні стосунки як чинник соціального становлення особистості / Л.А. Руденко // Наукові записки Українського католицького університету. – 2014. – № 1 (IV). – С. 198–207.

4. Синявський В. В. Психологічний словник // В. В. Синявський, О.П. Сергєєнкова. – Київ : Науковий світ, 2007. – С. 43.